

že vidim veliko mrtvih miš. Ta strup se dobí po več apotekah, v Ljubljani tudi pri „plavi kugli.“

Andrej Net, kmet na Kokrici.

Preširn in Petrarka.

Govoril Janko Pajk v besedi goriški 30. maja.

Slavna gospôda! Namenil sem se v tem kratko odmenjenem času predočiti črtice iz življenja in spisov moža, ki je pri nas Slovencih došel vrh Parnasa ko pravi pesnik in izurjen umetnik v pestovanji domačega jezika — predočiti sem se namenil našega lirika, neumrlega Franceta Preširna.

To pa mislim tako storiti, da našemu pesniku slavnega talijanskega lirika Franciška Petrarka nasproti stavim, ker so teh dveh pesnikov dogodbe in duševne sposobnosti si zelo podobne. Že naš pesnik sam, kakor je mnogim mojih častitih poslušateljev znano, nas na tako primerjanje napeljuje prilikováje večkrat v svojih spisih svoje zadeve Petrarkinim. Za večí dokaz tega hočem sonet na 149. strani njegovih „Poezij“ prečitati, ki se glasi tako-le:

„Sanjalo se mi je, da v svetem raji
Bila sva srečna tam brez zapopadka;
Bila je preč življenja dôba kratka,
Kjer me od tebe loč'jo časi, kraji.

Sedela z Lavro ti si sestra mlaji,
Pred vama je bila dni prejšnjih prat'ka,
Bila med vama govorica sladka,
Kako slovela ktera je od vaji.

In tam na tehtnico svet'ga Mihela,
S Petrarkam djala sva sonete svoje, —
Visoko moja skled'ca je zletela.

Pridjala čednosti sva nje in tvoje
Vsak svojim pesmam, in skudela
Njega bila ni niž' od skled'ce moje.“

Očito iz tega soneta je dvoje, da Preširn sebe Petrarki in svojo Julijo Petrarkini Lavri primerja. Kako in zakaj, — to naj pokaže kratek popis življenja obeh pesnikov.

France Preširn je bil rojen 3. dec. leta 1800 v Breznici na Kranjskem. Latinske šole in modroslovje dokončal je v Ljubljani, pravnne nauke pa je dovršil v Beču, kjer je tudi dohtar pravnost postal. Vrnivši se iz Beča v Ljubljano je stopil v tamošnji komorni kancelii v službo in še le več let pozneje je postal samostojen kakor odvetnik (advokat) v Kranji.

Mož prebistrega uma in preblage čutnosti, kako-vega iz njegovih pesem poznavamo, je poleg poslov svojega pravnega poklica lepe umetnosti ljubil. To nam najbolj pričajo Preširnovi dela, zraven pa gotova sporočila njegovih poštovalcev. Tak je bil med ostalimi Miha Kastelic, ki na pesnikovem grobu poje:

„Slavnih Grekov in Rimljanov,
Albioncov, Italijanov,
Franc'je jezik bil ti drag.“

Slovstva romanskih narodov so tedaj poleg družih Preširnu bile ljube.

Najvažnejša prigodba Preširnovega življenja, to je, taka prigodba, ki je imela največi upliv do njegovega celega življenja, bila je nesrečna ljubav do Julije. Kje, kadaj in kako se je v Preširnu plamen ta unel, to nam pripoveduje v sonetu na 132. strani.

Od tiste dôbe so se vse pesnikove misli okoli edinega uzora njegove ljubavi sukale; Julija je bila početek in konec njegovega pesnikovanja.

Pregoreča in presilna moč ljubavi pesnikove je kriva, da so predmeti, djanja in osebe Preširnovih

pesmotvorov vseskozi zaljubljene, kar je pesnik sam uvidel pojé:

„Vse misli 'zvirajo 'z ljubezni ene.“

Po nježnem in umetnem pesmarjenju, h kateremu ga je ljubav spodbadala, je Preširn dobil glas najboljšega slovenskega lirika in je pravi pesnik ljubezni postal.

Predno pa celo življenje Preširnovu pregledamo, ozrimo se na život Petrarkin. Francesco Petrarca se je rodil v Arezzu na Toskanskem 20. julija leta 1304 iz precej imenitne florentinske begajoče rodbine. Še za pesnika mladih let so se njegovi roditelji v Avignon, srednje mesto na sedanjem južnem Francozskem, takrat pa sedež papežki, preselili in tam je Petrarka otročje leta in srednjo starost preživel. Po očetovem povelju se je mladeneč pravdoslovja in sicer v Montpellier-u, pozneje pa v Bologni učil. Po rani smrti svojih roditeljev pa se je pravdi odpovedal in ves lepim vednostim, posebno filozofii in filologii, posvetil. To mu je toliko lože bilo, ker so prijatli, kakor mogočna rodbina Colonna, za-nj po očetovsko skrbeli. Preskočim vse drugo in hočem samo omeniti slučaj njegovega življenja, ki ga je lirika in talijanskega pisatelja — zakaj Petrarka je največ latinski pisal — storil; imam njegovo ljubezen do Lavre v mislih. Lavra je bila viteškega rodú, v Avignonu doma. V osemnajstem letu starosti se je nekemu Ugu di Sade, ki je obširno delo o Petrarki zapustil, za ženo udala. Petrarka začetek svoje ljubezni sam s temi besedami opisuje: „Lavra se je prvokrat prikazala mojim očem v prvem času moje mladenčne starosti v letu 1327, dne 6. aprila“ — tudi na enakem mestu, kakor ga popisuje v sonetu na str. 132. Od tega dne mu je bila ljubav do Lavre, — ktera mu pa nikdar ni svojih pravih misel odkrila — voditeljica pri vseh djanjih; ljubav mu je odpirala do onda skrite zaklade pesništva; ljubav ga je navduševala z blagimi in nebeškimi čuti — ali ga je tudi mučila do milega. Zapuščina one Petrarkine dôbe je ogromno število sonetov in drugih pesem, ki izražujejo vse tajnosti srca in bliščijo v najkrasnejši besedi, tako da je Petrarka postal kralj lirične poezije talijanske.

Ako zdaj pogledamo na Preširnovu življenje, vidimo, kako temno in neprijazno je bilo. Neskončna tožnost se vleče skozi vse njegove poezije. Najživeje nam popisuje pesnik svoje stanje, kadar o značaju svojih poezij govori:

„Ur temnih so zatirale jih sile
Vse pevca dni, ki ti te pesmi poje;
Obup, življenja gnjus začela boje,
Erinje vse so se ga polastile.“

Ali tudi „pevec brez upa“ se je končno trdi osodi udal in preveliki ljubezni odpovedal, da si čisti plam ljubavi v sebi ohranivši, kar nam naznanja posebno v zadnjem svojem sonetu Matiju Čopu, kjer o sebi pravi:

„Pokopal misli visokoleteče,
Željá nespolnjenih sim bolečine,
Ko Črtomir ves up na zemlji sreče.“

in v tistem sonetu, nekoliko više govori:

„Minljivost sladkih zvez ne svet' oznani,
Da srečen je le ta, kdor z Bogomilo
Up sreče unstran groba v prsih hrani.“

V teh besedah vidimo načrtan pomen in namen „Krsta pri Savici“, kjer nam v osebah Črtomira in Bogomile, ki sta krivo pagansko vero v katoliško in pozemsko, posvetno ljubezen v nadzemsko, nebeško spremenila, spreobrnjenje svojega lastnega mišljenja dokazuje. Tudi on je previdil nečimernost minljive sreče na svetu in je začel v prsih gojiti nado večnega, un-

stranskega osrečanja. Prebivši vsakoršne bolečine srca in upiraje svoje duševne oči na nadzemske stvari je Preširn umrl 8. februarja 1849 v Kranji.

Srečnejšo ko Preširn je Petrarka užival starost. Eden in dvajset dolgih let je nosil butaro posvetne ljubezni („tennemi Amor anni ventuno son. 84. in mort. d. Mad. Laur.), kar je zadnjič „slepoto“ svoje ljubezni in „zgubljenega truda“ uvidil. To spremembo svojih posvetnih misel v pobožne prekrasno popisuje v veličastnih pesmih znanih „trionfi“, posebno v „trionfi d' Amore“ in „della morte.“ Ves pokojen in miren je Petrarka umrl leta 1374.

S tem, kar sem do zdaj povedal, nikakor ne bodi rečeno, da je Preširn v svojih pesmih Petrarko posnemal, da je samo po Petrarkinih stopinjah hodil. Teh misli jaz nikakor nisem; temveč sem se iz primerjanja Petrarkinih in Preširnovih pesem prepričal, da je med obema poezijama notranja sorodnost, to je, priličnost čutja najti, ali da so našega pesnika poezije samostalni plodi njegove lastne domišljije in skušnje. Tudi ni z mojim govorom rečeno, da je naš Preširn v poezii enak Petrarki, on, ki se v gori navedenem sonetu tako čedno za Petrarka postavlja, ampak moja sodba in namen mojih besed je bil le pokazati, da je Preširnu bil Petrarka skoz in skoz znan, da je Preširn brž zapazil duševno in osodno sorodnost obeh in da je zatega voljo Petrarko omenjal in spominjal se. Da je razun te podobnosti — nesrečne ljubezni — zares dosti točk med obema pesnikoma enakih, to je vsakemu v hipu očitno, kdor je prevdarjal književne okolinosti, v katerih sta oba živela.

Slovensko slovstvo.

* *Županova Micika*. Kratkočasna igra s petjem v 2 aktih. Po Linhartovi v Ljubljani prvič leta 1790 igrani predelal dr. Jan. Bleiweis. Natisnil J. Blaznik v Ljubljani 1864.

Nate tu Slovenci že v tem imenitno zgodovinsko igro, ker je bila prva iz vrste veselih iger, ki se je v domovini naši v gledišču očitno igrala. Jezik in okoliščine drugačne so zahtevale, da v čisto novi obliki „Županova Micika“, ktere se še stari ljudje radostni spominjajo, stopi na beli dan. Izvrstno igrana v čitavnici ljubljanski letošnjo zimo je zelo dopadla. Po vsem naravno je tedaj bilo, da izdajanje veselih iger v slovenskem jeziku začeli smo s prvo našo igro, kateri bojo poredoma sledile „Domači prepir“, „Dobro jutro“, „Vdova in vdovec“, „Tat v mlinu“ itd., to je vse tiste igre, ki so se igrale dosihmal v Ljubljani. Gosp. Kos v Zagrebu je napovedal iz hrvaščine poslovenjenih iger, ktere po takem vse skupaj bojo bogatile znanstveno polje domače, ki je dosihmal še bilo ledina. Naš narod dobiva tedaj po teh knjižicah novega berila v roke, ki mu bode za pošten kratek čas brez vse škode. — „Županova Micika“ lično natisnjena in vezana velja 20 nov. kr. Prodaja jo bukvar Giontini v Ljubljani.

* *Srpske pesme* za možki zbor in samospeve s spremstvom glasovira zložil Davorin Jenko.

Pod tem naslovom oklicuje naš slavi Davorin Jenko v Pančevi šopek 8 krasnih srbskih pesem, izmed katerih dve ste zložene za samospeve, ostalih šest pa za možki zbor, in vabi na naročilo (predplačilo), ki se z 2 gold. za celi vezek mora oglasiti do 15. junija t. l. Kdor nabere 10 naročnikov, prejme 10. zvezek na dar. Ime skladatelja „Naprej zastava slave“ in še mnogih drugih priljubljenih nam pesem je že samo po sebi porok, da bode tudi na Slovenskem naročnikov na kupe. Dolžnost naša je, da podpiramo može, ki se trudijo za umetnost našo!

Pisma slovenskega učenika

svojemu bratu.

(Dalje.)

8. Pismo.

Pod Ratitovcem na Gorenskem.

Prisrčni moj! Po obljubi zadnjega dopisa naj Ti danes kaj več povem o dunajski Štefanovi cerkvi, ktera stoji sred Štefanovega trga. Ta trg sem si poprej mislil, da je silno obširen; al pomerjen je po ostalih trgih in ulicah notranjega mesta. Strmé ogledoval sem spreveliko, od sive starosti rujavo-začrnelo svetišče, ki je čudapolen spominek staro-nemške zidarske umetnosti. Pričeto pod vojvodom Henrikom s priimkom „Da mi Bog (pomagaj) (Jasomirgott)“ leta 1144, je bilo v teku časov po mnogih prizidavanjih povečano, in še le v 15. veku dodelano; pa prav za prav popolnoma še takrat ne. Slemen (Giebel) namreč dozidane so bile še le poslednje leta. Dolgost ogromne te cerkve znaša 55, širjava 37, višina pa 17 sežnjev. Zapadna stran okinčana je z dvema čudno stavljenima, okroglastima, po 202 čevlja visokima stolpoma, med kterima se nahaja glavni vhod, znan pod imenom „orjaške duri.“ Tretji, glavni zvonik pa, ki sloví po vsem svetu, povzdiguje se na južni strani 435 čevljev (72 sežnjev in 1 čevlj) visoko pod nebeški obok. Prav zelo sem obžaloval, da je bil ta velikán z lesovjem ravno vès poodran od temena do tal, in mi toraj ni bila sreča, viditi prečudno in preumetno sestavo njegovih zidin, ki so vse izpeljane iz rezanega kamna. Zastran sive starosti so mu bili mogli tam-le eno leto podreti kamniti vrhunec ter nadomestiti ga s kapo iz vlitega železa; al tak vrh ni se dobro ponašal in mogli so ga zopet odstraniti. Zdaj stavijo mu zopet kamnitega, popravljali pa bojo ob enem celi zvonik, kar je bilo nek tudi že živo potrebno. Zastran popravljanja je tudi vhod v stolp začasno zabranjen, kar sem jako jako obžaloval. Nisem mogel toraj ogledati vélikega, 354 centov težkega zvona, ki je leta 1711 bil iz 180 turških topov vlit. Bil sem pa s tem tudi ob razgled, ki je iz zvonika čez mesto in celo okolico nek neprilicljiv. Se vé, če do same ure more se človek pospenjati čez 750 stopnjic visoko, da minejo potem zapreke mestnih zidin in je oko človeško neomejeno. Zato je ob raznih vojskinih časih služil Štefanov stolp vojskovodjem tudi ko gledališče bojišča. Prečudna je dalje tudi streha cerkvena, menda s pocinjenimi mnogobarvinimi opekami pokrita, iz kterih je na eni strani narejen po celi strešni visokosti velikanški cesarski grb: avstrijski orel; druga strešna stran pa kaže drugačne raznovrstne pisane podobe. Ob zunanjih stenah se poleg mnogovrstnega stebrovja nahaja še slednjič mnogo grobnih spominkov, raznih podob, prižnica, raz ktere je pridigoval sv. Janez Kapistran itd.

Po le-tem zunanjem ogledovanju peljem Te zdaj, ljubi brate, v duhu v znotranje prostore. Pač Ti je to ponosno, častitljivo, nekako-sveto-tamno svetišče, ki plašljive čute zbudi v duši človeški. Mislim pa vendar, ako bi pripeljal kakega našega priprostega slovenskega človeka nenadoma le-sem ter bi mu rekel: glej, to ti je vélika stolna cerkev dunajskega mesta, bi on, viditi vse črno zidovje, brž ko ne otresal z glavo, češ: to in pa nič. Naš narod namreč ljubi svitle, jasno-bele cerkve, ozaljšane z raznopisanimi oltarji. Posebno temna bi Štefanova cerkev sama na sebi še ne bila, kajti razsvitluje jo 30 visocih oken, izmed kterih so ene s starimi, raznobarvinimi, umetno-vloženimi steklarinami vložene; kar pa jo bolj mračno dela, so njene od starosti začrnele stene in oboki, na ktere se je skoz stoletja sem toliko prašne črnine prisušilo, da jo ravno zdaj — komaj